Artvin Çoruh Üniversitesi
Orman Fakültesi Dergisi
ISSN:2146-1880, e-ISSN: 2146-698X
Yıl: 2026, Cilt: 27, Sayı: 1, Sayfa: 257-273

ofd.artvin.edu.tr

Artvin Coruh University
Journal of Forestry Faculty
ISSN:2146-1880, e-ISSN: 2146-698X
Year: 2026, Vol: 27, Issue:1, Pages:257-273

Kentleşme Baskısının Kültürel Peyzaj Değişimi Üzerindeki Etkisi: Amasra Örneği

The Impact of Urbanization Pressure on Cultural Landscape Change: The Case of Amasra

Kübra TEKDAMAR[1], Durmuş Ali TEKDAMAR[2,1*]

[1]Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın

[2]Mardin Artuklu Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mardin

Eser bilgisi/*Article info*
Araştırma makalesi/*Research article*
DOI: 10.17474/artvinofd.1833158

*Sorumlu yazar/*Corresponding author*
Durmuş Ali TEKDAMAR
e-mail: tekdamarali@gmail.com

Gönderilme tarihi/*Submission date*
30.11.2025
Kabul tarihi/*Acceptance date*
04.02.2026
Yayımlanma tarihi/*Publication date*
29.03.2026

Anahtar kelimeler:
Amasra
Kentleşme
Kentleşme baskısı
Kültürel peyzaj

Keywords:
Amasra
Urbanization
Urbanization pressure
Cultural landscape

Öz

Kentleşme, çağdaş dönemin belirleyici bir sürecidir ve bunula birlikte peyzajı, toplumları, kültürel mirasın dokusunu yeniden şekillendirmektedir. Mekânsal dönüşümü hızlandıran kentleşme dinamikleri, somut ve somut olmayan miras üzerindeki baskıyı yoğunlaştırarak kültürel peyzajın sürdürülebilirliği üzerinde artan bir tehdit oluşturmaktadır. Amasra, tarih boyunca farklı uygarlıkların izlerini taşıyan ve zengin kültürel peyzaja sahip antik bir liman kentidir. Bu özelliğiyle, çok sayıda kültürel peyzaj öğesini bünyesinde barındıran bir kent olarak öne çıkmaktadır. Ancak son yıllarda, kentsel büyüme eğilimleri, plansız yapılaşma ve turizm faaliyetlerinin yarattığı baskılar nedeniyle Amasra'nın kültürel mirası sürdürülebilirliğini tehdit eden yoğun bir kentleşme baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan tarihi Amasra kentinin, kültürel peyzaj değişiminin zaman içinde kentleşme baskısı altında nasıl etkilendiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Alanın kentleşme süreci ve buna bağlı olarak kültürel peyzaj değişimi; literatür taraması, UNESCO'nun kültürel peyzajlara ilişkin değerlendirme yaklaşımı (UNESCO World Heritage Centre 2023) ile Burra Tüzüğü'nde (Australia ICOMOS 2013) tanımlanan kültürel önem (cultural significance) kavramsal çerçevesi ışığında estetik, sanatsal, tarih ve arkeoloji, bilimsel, sosyal ve kimlik değeri açısından değerlendirilmiş ve bu kapsamda, kültürel peyzajın korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Bulgular, yoğun yapılaşma ve turizm odaklı dönüşümlerin tarihi ve kültürel dokunun bütünlüğünü kısmen bozduğunu göstermekte olup, sürdürülebilir koruma ve planlama stratejilerinin güçlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çalışma, Amasra'nın kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve geleneksel kent kimliğinin gelecek kuşaklara aktarılması için bütüncül bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır.

Abstract

Urbanization is a defining process of the contemporary era, reshaping landscapes, societies, and the fabric of cultural heritage. Urbanization dynamics that accelerate spatial transformation pose an increasing threat to the sustainability of the cultural landscape by intensifying pressure on both tangible and intangible heritage. Amasra is an ancient port city that bears the traces of various civilizations throughout history and boasts a rich cultural landscape. With this feature, it stands out as a city that encompasses numerous elements of the cultural landscape. However, in recent years, Amasra's cultural heritage has faced intense pressures from urbanization, threatening its sustainability due to urban growth trends, unplanned construction, and the pressures created by tourism activities. This study aims to examine how the cultural landscape change of the historical city of Amasra, which is on the UNESCO World Heritage Tentative List, has been affected over time under the pressure of urbanization. The urbanization process of the area and the resulting cultural landscape change were evaluated in terms of aesthetic, artistic, historical and archaeological, scientific, social, and identity values in the light of literature review, UNESCO's approach to evaluating cultural landscapes (UNESCO World Heritage Centre 2023), and the conceptual framework of cultural significance as defined in the Burra Charter (Australia ICOMOS 2013), and within this scope, suggestions for the protection of the cultural landscape were presented. The findings indicate that intensive development and tourism-driven transformations have partially disrupted the integrity of the historical and cultural fabric, underscoring the need to strengthen sustainable conservation and planning strategies. The study emphasizes the importance of a holistic approach to preserving Amasra's cultural landscape values and transmitting its traditional urban identity to future generations.

GİRİŞ

Kentleşme, dünya genelinde peyzajları, toplumları ve kültürel mirasın dokusunu yeniden şekillendiren 21. yüzyılın belirleyici bir sürecidir. Hızlı kentleşme, nüfus artışı, ekonomik büyüme ve altyapı ihtiyaçlarının artmasıyla birlikte doğal ve kültürel peyzajlar üzerindeki baskı yoğunlaşmakta; bu durum mekânsal organizasyon, arazi kullanımı, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında derin değişimlere yol açmaktadır (Udeaja ve ark. 2020, Grgić ve ark. 2024, Tekdamar ve ark. 2025). Bu değişim, çoğu zaman fiziksel yapıyı, ekolojik dengeyi ve kültürel dokuyu tehdit etmekte (Liu ve ark. 2023); kültürel mirasın göz ardı edilmesine, tarihi yapıların yıkılmasına veya işlevsizleştirilmesine yol açmakta (Udeaja ve ark. 2020, Pantaloni ve ark. 2025); kültürel peyzajların parçalanması ve geleneksel kullanım biçimlerinin kaybolmasına neden olmaktadır (Pantaloni ve ark. 2025).

UNESCO'nun Dünya Mirası Sözleşmesi'ne göre kültürel peyzaj, insan ve doğa arasındaki uzun süreli etkileşimin ürünü olan, kültürel ve doğal değerlerin bir arada bulunduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, kültürel peyzajın yalnızca fiziksel bir alan değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın, kimliğin ve kültürel sürekliliğin mekânsal bir yansıması olduğunu göstermektedir (Altuntaş 2023). Aynı zamanda kültürel peyzajlar, doğa ve kültür, somut ve somut olmayan miras, biyolojik ve kültürel çeşitlilik arasındaki kesişme noktasında da hayati bir konuma sahiptir (Shen ve Chou 2021).

Kentleşme, kentleşme baskısı ve kültürel peyzaj değişimi arasındaki etkileşim, özellikle sürdürülebilir kentleşmeyi, kültürel mirasın korunmasını ve dirençli, kapsayıcı kentlerin teşvik edilmesini vurgulayan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'ler) bağlamında, çok disiplinli araştırmanın kritik bir alanıdır. Küreselleşmenin etkisi ve sürdürülebilir kalkınma kavramının yaygınlaşmasıyla birlikte, kültürel peyzajlar giderek daha fazla ilgi görmeye başlamıştır (Shen ve Chou 2021). Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) kapsamında yer alan 11. Hedef "Sürdürülebilir Şehirler ve Yaşam Alanları", kentlerin küresel ölçekteki stratejik önemini vurgulayarak; yerleşimleri daha kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır (Grgić ve ark. 2022). Bu hedefin tamamlayıcısı olan 11.4 numaralı alt hedef ise, anıtsal yapılar başta olmak üzere dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına yönelik çabaların tahkim edilmesine odaklanmaktadır. Bu bağlamda tarihi yapıların korunması, yalnızca geçmişe duyulan bir saygı göstergesi değil; aynı zamanda kentsel kimliği inşa eden ve kente özgün karakterini kazandıran unsurlar olarak sürdürülebilir kalkınmanın temel bir bileşenidir.

Kentleşme baskısı altında şekillenen mekânsal değişimler, kültürel peyzajların yapısı, işlevi ve kimliği üzerinde belirleyici etkileri olan küresel bir olgudur (Aksu ve ark. 2022). Karmaşık mekânsal ve zamansal dinamiklerle karakterize edilen bu süreç (Ouyang ve ark. 2021), özellikle son yarım yüzyılda turizm faaliyetlerinin de ivme kazanmasıyla kıyı ve kent merkezi dokuları üzerindeki baskıyı yoğunlaştırmıştır. Küresel ölçekteki çalışmalar (Dinh ve Pham 2020, Li ve ark. 2024, Udeaja ve ark. 2020); söz konusu çok yönlü baskıların peyzaj parçalanmasına, miras değerlerinin yitimine ve ekosistem hizmetlerinde bozulmalara yol açtığını ortaya koymaktadır. Kentleşmenin kültürel miras üzerinde yarattığı bu riskler, koruma stratejileri kapsamında yeni değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Fu ve ark. 2023). Bu çalışma; UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan tarihi liman kenti Amasra'da, hızlı artan kentsel büyüme eğilimleri, plansız yapılaşma ve turizm faaliyetlerinin oluşturduğu kentleşme baskısı altında şekillenen kültürel peyzaj değişimlerini ve bu değişimlerin mekânsal, görsel ve sosyal boyutlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, kültürel peyzajın geçirdiği değişim süreçleri; tarihi haritalar, arşiv belgeleri, güncel imar planları ve yerinde gözlem verileri kullanılarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Elde edilen veriler, UNESCO'nun kültürel peyzajlara ilişkin değerlendirme yaklaşımı (UNESCO World Heritage Centre 2023) ile Burra Tüzüğü'nde (Australia ICOMOS 2013) tanımlanan kültürel önem (cultural significance) kavramsal çerçevesinde; estetik, tarihi, bilimsel ve sosyal değerler açısından irdelenmiş ve alanın sürdürülebilir korunmasına yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Kavramsal Çerçeve ve Araştırma Sorusu

Makalenin konusu, yöntem ve araştırma alanına ilişkin yapılan literatür taramaları incelediğinde; Bozkurt (2022), kentleşmenin Safranbolu'nun kültürel peyzajı üzerindeki etkisini incelemekte, mekânsal analiz ve karşılaştırmalı değerlendirme yöntemlerini kullanarak elde ettiği bulgularda kentleşmenin tarihi dokuyu dönüştürdüğünü ortaya koymakta ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği için koruma-kullanma dengesi, planlama bütünlüğü ve turizm baskısının yönetilmesi gibi temel kriterleri vurgulamaktadır. Kapuci ve Cengiz (2023), arkeolojik peyzaj ile turizm etkileşimini sürdürülebilirlik bağlamında ele alarak, koruma-planlama-turizm üçgeninde yerel ölçekli bütünleşik bir yaklaşım sunmaktadır. Yang (2022) ve Zhao ve Binti Che Amat (2025), kentsel ve sit alanlarında planlama ve tasarım perspektifiyle estetik ve tarihsel değerleri vurgularken; Kabataş ve Kiper (2021) ve Aydemir ve Gül (2024), kırsal yerleşimlerde doğal, arkeolojik ve sosyo-kültürel değerlerin saha çalışmaları ve CBS analiziyle belirlenmesine odaklanmıştır. Gülçin (2020), sosyal medya verilerini kullanarak kültürel ekosistem hizmetlerini mekânsal olarak haritalamış; Uzunali ve Acar (2023) ise estetiğin sayısal yöntemlerle ölçülmesini sağlayarak tasarım kriterlerini nicel hâle getirmiştir.

Çalışma alanına ilişkin literatür taramaları incelediğinde ise; Burak (2021), Amasra Kalesi'nin mevcut durumunu ve tahribat nedenlerini belirleyerek kısa, orta ve uzun vadeli koruma stratejileri geliştirmiş; Aslan ve Kiper (2016), Amasra'nın kent kimliği ve belleğini küreselleşme sürecinde ele alarak yerel kimliğin sürdürülebilirliği ve toplumsal aidiyet konularını tartışmıştır. Cengiz ve ark. (2018) ise, Amasra'nın kentsel ve arkeolojik mirasını mekânsal analiz ve SWOT yöntemiyle değerlendirerek planlama ve koruma ilişkisini irdelemiştir. Bu çalışmalar, kentin fiziksel mirası ve kimlik öğeleri üzerinden koruma, kimlik ve sürdürülebilirlik temalarını ele alırken, yapılan bu çalışma ise, Amasra'nın kültürel peyzaj değerleri üzerindeki kentleşme baskısı; estetik, sanatsal, tarih ve arkeoloji, bilimsel, sosyal ve kimlik boyutlarıyla çok katmanlı bir biçimde analiz edilmiştir. Böylece kentleşme sürecinin yalnızca fiziksel dokuda değil, aynı zamanda kültürel kimlik ve sosyal yapı üzerindeki etkileri de değerlendirilmiş; kültürel peyzajın korunmasına yönelik bütüncül bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, literatüre kültürel peyzajın sosyo-kültürel ve kimliksel dönüşümünü irdeleyen özgün bir katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, çalışma aşağıdaki ana araştırma sorusuna odaklanmıştır:

- *Artan kentleşme baskısı, UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan Amasra'nın kültürel peyzaj değerleri (estetik, sanatsal, tarih ve arkeoloji, bilimsel, sosyal ve kimlik boyutlarıyla) üzerinde nasıl bir etki ve değişime neden olmaktadır?*

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini, "Ceneviz Ticaret Yolunda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Sur Yerleşimleri" başlıklı adaylık dosyasıyla, 15 Nisan 2013 tarihi itibarıyla UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'ne eklenmiş olan Amasra tarihi kent merkezi ve içerisinde yer alan kültürel peyzaj değerleri oluşturmaktadır. Amasra, Bartın ilinin 17 km kuzeyinde Batı Karadeniz Bölgesi 32°21'-32°25' doğu boylamları ile 41°42'-41°45' kuzey enlemleri arasında konumlanmaktadır (Şekil 1). Alanın kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Bartın il merkezi ve doğusunda ise Kurucaşile ilçesi bulunmaktadır. Çalışma alanında rakım, deniz seviyesinden (0 m) ile 200 m arasında değişmektedir.

2024 yılı Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Amasra ilçe merkez toplam nüfusu 6024 kişidir (Türkiye İstatistik Kurumu 2025). Nüfus verileri incelendiğinde, 1990-2000 yılları arasında Amasra kent nüfusunda yaklaşık %2.6'lık bir nüfus kaybı gözlemlenmiştir. Bu dönemdeki düşüş, ilçede kömür madenciliği sektöründe yaşanan daralma ve istihdam kayıplarıyla ilişkilendirilebilir. 2000 yılı sonrasında ise turizm potansiyelinin gelişmesi, hizmet sektörünün güçlenmesi ve emekli nüfusun ilçeye geri dönüşü gibi etkenler sebebiyle kent nüfusunda yeniden artış eğilimi başlamış olup, yaklaşık %8.9 oranında artış yaşanmıştır.

Şekil 1. Çalışma alanına ilişkin konum haritası

Amasra, Karadeniz ikliminin etkisi altında olup, bölgeye özgü her mevsim yağışlı ılıman iklim özellikleri görülmektedir. Yıllık sıcaklık farkları düşük, yaz mevsimi serin, kış mevsimi ise ılıman geçmektedir. Alanın yıllık ortalama sıcaklığı 12.9°C olup, yıllık ortalama yağış miktarı ise 88.6 mm'dir. Amasra'nın Karadeniz'e kıyısı olması sebebiyle kuzeyden gelen poyraza maruz kalmaktadır ve hâkim rüzgâr yönü poyrazdır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2025).

Bölgede yürütülen flora çalışmasında, 68 familyaya ait 265 bitki taksonu tespit edilmiştir. Bölgenin dominant türlerini gürgen *(Carpinus betulus* L.*),* Anadolu kestanesi (*Castanea sativa* Mill.*)*, doğu kayını (*Fagus orientalis* Lipsky.), gürgen yapraklı kayacık *(Ostrya carpinifolia* Scop.*)* ve gümüşi ıhlamur *(Tilia tomentosa)* oluşturmaktadır. Ayrıca, kocayemiş (*Arbutus unedo* L.), laden türleri (*Cistus* spp.), defne (*Laurus nobilis* L.), mersin (*Myrtus communis* L.), akçakesme (*Phillyrea latifolia* L.), *kuşburnu* (*Rosa canina* L.) ve *katırtırnağı* (*Spartium junceum* L.) gibi Akdeniz maki elemanları da sahil şeridi florasında önemli yer tutmaktadır (Amasra Belediyesi 2025).

Araştırma alanı, jeolojik olarak farklı formasyonlara ev sahipliği yapmaktadır. Alanın jeolojik birimini Yemişliçay Formasyonu (Ky), Kapanboğazı Formasyonu (Kyk), Kilimli Formasyonu (Kk) ve İnaltı Formasyonu (JKi) oluşturmaktadır (Berberoğlu 2011, Tekdamar 2017). Alandaki toprak grubunu kireçsiz kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Kentsel yerleşim alanı, arazi kullanım kabiliyet sınıflandırmasına göre IV. ve VII. sınıf araziler üzerinde yer almaktadır. Çalışma alanında bulunan Horhor, Hisarönü, Kayaaltı ve Kestaneli dereleri, Karadeniz'e dökülen akarsulardır. Özellikle Horhor Deresi, Küçük (Antik) Liman'a ulaşan ve tarihsel öneme sahip bir akarsu niteliğindedir. Şekil 2'de geçmişten günümüze Amasra'dan genel bir görünüm sunulmuştur.

Amasra'nın Tarihsel Gelişimi

2 adalı, 2 koylu, 5 tepeli Amasra kenti geçmişten günümüze önemli bir antik liman ve kıyı özelliği taşımaktadır (Sakaoğlu 1999, Tekdamar 2017). Amasra Boztepe, Kaleiçi, Kum, Fatih ve Kaleşah olmak üzere 5 mahalleden oluşmaktadır. 3000 yıllık tarihiyle Paflagon, Fenike, İyon-Foça, Pers, Makedon, Pontus, Roma, Bizans, Ceneviz ve Osmanlı uygarlıklarının izlerini taşıyan köklü bir tarihe sahiptir (Sakaoğlu 1999). Denize doğru bir mantar biçiminde uzanan Boztepe ve Kaleiçi Mahalleri ile güneyinde düzlükten oluşan Amasra'nın Sesamos adıyla ilk kuruluşu denizci halk Fenikelilerin MÖ 12 yy. da Akdeniz ve Marmara üzerinden Karadeniz'e açılmaları ve kıyılarda Pazar yeri oluşturmaları ile bağdaştırmak istense de bu tezi doğrulayacak net veriler yoktur (Amasra Müze Müdürlüğü 2017). Amasra antik liman kenti yaşayan uygarlıklarının tarihi

gelişim dönemlere göre, Tarih Öncesi Antik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Ceneviz Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere altı tarihi süreçte açıklanmıştır.

Tarih Öncesi Antik Dönem: Ünlü coğrafyacı Strabon'a göre Sesamos (günümüz Amasra), İskitlerin bir kolu olan Amazonlar tarafından kurulmuştur. MÖ 750-550 yılları arasında Karadeniz kıyıları, Helenler tarafından kolonileştirilmiş ve bu dönemde Amasra'dan çıkan Roma dönemi sikkelerinde Homeros'un tasvirine rastlanmıştır. Kent MÖ 580'de Lidyalıların, ardından MÖ 546'da Perslerin egemenliği altına girmiştir. MÖ 4. yüzyılda Büyük İskender Anadolu'ya hâkim olmuş, Sesamos bölgesi Paflagonyalıların sadakat göstermesiyle barışçıl bir şekilde kontrol altında tutulmuştur. Daha sonra kent, Herakleia Pontik Tiranlığı, Lysimachus Devleti, Bithynia Krallığı ve Pontus Krallığı gibi bölgesel güçlerin hâkimiyetine girmiştir (Amasra Müze Müdürlüğü 2017). Büyük İskender'in ölümünün ardından Pers prensesi Amastris, Heraklia Tiranı Dionysius ile evlenerek bölgenin yönetimini üstlenmiş ve altın yıllarını yaşatmıştır. MÖ 302-286 yılları arasında Amastris, Tiyot-Kromna ve Kitoros bölgelerinden oluşan şehir devletini yönetmiş ve Amastris kentini kurmuştur. Kraliçe Amastris'in ölümünün ardından kentte hâkimiyet mücadelesi şiddetlenmiş, sonunda Bithynia Kralı IV. Nikomedes'in vasiyetiyle bölge Roma İmparatorluğu'na katılmıştır (Sakaoğlu 1999).

Roma Dönemi: Paflagonya'daki Pontos egemenliği, giderek büyüyen Roma İmparatorluğu'na karşı MÖ 73-70 yıllarına kadar dayanabilmiştir. Amastris kenti ciddi şekilde hasar görmüş ve tahrip olmuştur (Yıldırım 2014). Roma egemenliğine giren Amastris, deniz ve kara yoluyla önemli bir geçiş noktası olma özelliği taşımaktadır. Bu dönemden itibaren Amastris, Roma İmparatorluğu ve valileri tarafından bölgenin gelişimi ve kalkınmasından payına düşeni almayı başarmıştır. Kentte çok sayıda Roma yapısı inşa edilmiş ve kent yolları yenilenmiştir (Sakaoğlu 1999).
Bizans Dönemi: MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun Roma ve Bizans olarak ikiye bölünmesinden sonra Amastris, Bizans'ın eline geçmiş ve uzun yıllar Bizans egemenliği altında kalmıştır. Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında Amastris, dünyanın geri kalanı gibi karanlık bir dönem yaşamıştır. Hristiyanlığın bir inanç olarak serbestçe yayılmasına izin verilen dönemde, Amasra bir piskoposluk merkezi haline gelmiştir. Amasra'da birçok dini yapılar inşa edilmiş ve kent, 8. yüzyıla kadar piskoposluk merkezi kimliğini korumuştur (Yıldırım 2014).

Ceneviz Dönemi: 1621 yılında Bizans İmparatoru Paleologos, karşılaştıkları zorlukları aşmak için Cenovalılardan yardım istemiştir. Karşılığında Amasra'nın kontrolünü Karadeniz'deki diğer birkaç limanla birlikte onlara bırakması Amasra'nın kaderini değiştirmiştir. Amasra, gittikçe gelişen bir Ceneviz kolonisi haline gelmiştir. Çevre yönetimlerle kurdukları dostluklar sayesinde Cenovalılar bu itibarlarını uzun süre korumuşlar ve 1460 yılına kadar yaklaşık 200 yıl boyunca Amasra'ya hâkim olmuştur. Cenevizliler, ele geçirdikleri kolonilerin kale duvarlarına kendi amblemlerini yerleştirmişlerdir. Bu düşünce, yerel halka geçmişteki her şeyin Cenevizliler tarafından inşa edildiğini anlatmak için kullanılmıştır (Sakaoğlu 1999, Amasra Müze Müdürlüğü 2017).

Osmanlı Dönemi: Osmanlılar bölgenin en önemli gücü haline geldikçe ve Karadeniz ticaretini kontrol etme amacı, Cenevizlilerin ve Karadeniz'in kaderini değiştirmeye başlamıştır (Yıldırım 2014). İstanbul'un fethinden sonra, 1460 yılında, Cenevizlilerin kontrolü altındaki Amasra'ya bir sefer düzenlenmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in komutasındaki ordusu, Amasra'yı karadan ve denizden kuşatmıştır. Kale komutanına, bu kadar güzel bir yeri zarar vermeden ele geçirmek istediği bildirilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in bulunduğu tepeye kalenin anahtarı götürüldüğünde, Amasra Osmanlı İmparatorluğu Bolu Sancak Beyliği'ne bağlanmıştır (Sakaoğlu 1999, Tunçer 2014).

Cumhuriyet Dönemi: Cumhuriyetin ilanından sonra Amasra, tarihinin en zor yıllarını yaşamıştır. 1920'lerin sonlarında ve 1930'larda, küresel ekonomik krize paralel olarak, Amasra kömür ocaklarının üretimi kısmasıyla, çekicilik ve gemiciliğin geçersiz hale gelmesi nedeniyle büyük bir göç yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında ekonomik sıkıntılar yaşayan Amasra,

savaş sonrası bir canlanma yaşamıştır. Özellikle yaz aylarında büyük şehirlerde yaşayan turist kafileleri bu canlanmaya katkıda bulunmuştur. 1950'den sonra Amasra önemli bir kent haline gelmiştir (Sakaoğlu 1999, Tunçer 2014).

a. 1960'lı yıllar (Amasra Belediyesi 2025) b. Günümüz (Orijinal 2025)

Şekil 2. Amasra'dan genel bir görünüm

Yöntem

Bu çalışma, kentsel büyüme eğilimleri, plansız yapılaşma ve turizm faaliyetlerinin oluşturduğu kentleşme baskısı altında şekillenen Amasra'nın kültürel peyzaj değişimini değerlendirmek amacıyla; tarihi haritalar, arşiv belgeleri, güncel imar planları ve yerinde gözlem verilerinin bütüncül değerlendirilmesine dayalı nitel araştırma yöntemleri ile yürütülmüştür. Bu kapsamda, çalışmanın metodolojisi ve yöntemi Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Çalışmanın metodolojisi ve yöntemi

Çalışma Aşamaları	Yapılan Çalışmalar
Literatür taraması ve tarihsel süreç analizi	• Konuya ve alana ilişkin ulusal/uluslararası literatür taraması • Eski haritalar, arşiv belgeleri, tarihi ve mevcut planlar ile raporların incelenmesi
Alan çalışmaları ve kültürel peyzaj öğelerinin tespiti	• Tarihi yapılar, geleneksel konut dokusu, limanlar, kale ve surlar saha çalışmaları kapsamında yerinde gözlem ve fotoğraflanması • Elde edilen verilen ışığında alanın kültürel peyzaj öğeleri sistematik olarak tespit edilmesi • Alanın antik dönemden günümüze kadar geçirdiği mekânsal, sosyal ve ekonomik dönüşümler incelenmesi • Eski haritalar, arşiv belgeleri, tarihi planlar ve literatür kaynakları karşılaştırılarak kent dokusundaki değişimler analiz edilmesi • Gözlem ve analizler doğrultusunda, kültürel peyzajın mevcut durum değerlendirmesi ve kentleşmenin alandaki etkileri belirlenmesi
Kültürel peyzaj kriterlerinin belirlenmesi	• UNESCO'nun kültürel peyzajlara ilişkin değerlendirme yaklaşımı (UNESCO World Heritage Centre 2023) ve ICOMOS'un "cultural significance" çerçevesinde kültürel peyzaj kriterlerinin belirlenmesi
Kentleşmenin etkisi altında Amasra'nın kültürel peyzaj değişimi	• Belirlenen kültürel peyzaj kriterleri (estetik, sanatsal, tarih ve arkeoloji, bilimsel, sosyal ve kimlik değeri açısından) doğrultusunda Amasra'nın kültürel peyzaj değerlendirilmesi • Literatür bulguları, saha gözlemleri ve uydu verilerinin sentezlenmesi ile peyzaj değişiminin kapsam ve etkilerinin belirlenmesi
Sonuç ve öneriler	• Araştırma bulguları ışığında Amasra'nın kültürel peyzajının; kentsel büyüme eğilimleri, plansız yapılaşma ve turizm faaliyetlerinin oluşturduğu kentleşme baskısı altında geçirdiği değişimlerin değerlendirilmesi • Kültürel peyzajın estetik, sanatsal, tarih ve arkeoloji, bilimsel, sosyal ve kimlik değerleri bağlamında yorumlanması • Kentleşme baskılarının kültürel peyzaj üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi ve sürdürülebilir koruma stratejilerine yönelik önerilerin geliştirilmesi

BULGULAR VE TARTIŞMA

Alan Çalışmaları ve Kültürel Peyzaj Öğelerinin Tespiti

Amasra, çok katmanlı tarihsel mirasıyla Batı Karadeniz'in en karakteristik kültürel peyzaj alanlarından biridir. Kentteki tescilli kültür varlıklarının çoğunluğunu sivil ve askerî yapı örnekleri oluşturmaktadır. Bu durum kentsel gelişimin savunma ve yerleşim odaklı bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Amasra Kalesi, sur duvarları ve burçlar antik dönemin savunma sistemini, Fatih Camii, Küçük Kilise ve Poseidon Mabedi ise dinsel çeşitliliği temsil etmektedir. Antik rıhtım, taş iskele ve hamam gibi yapılar, kentin deniz ticareti ve kamusal yaşamla kurduğu güçlü ilişkiyi yansıtmaktadır. Bu veriler, Amasra'nın kültürel peyzajının yalnızca tarihi yapıların birikimi değil, aynı zamanda coğrafya, tarih ve toplumsal sürekliliğin bütüncül bir bileşimi olduğunu ortaya koymaktadır. Amasra'nın önde gelen ve pek çoğu günümüze kadar özgün niteliklerini koruyarak ulaşmış kültürel peyzaj öğeleri, türleri ve adetleri Çizelge 2'de sunulmuştur (Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2011, Tekdamar 2017, Cengiz ve ark. 2018, Burak 2021, Amasra Belediyesi 2025). Çalışma alanında yer alan kültürel peyzaj öğelerinden örnekler ise Şekil 3'te verilmiştir.

Çizelge 2. Amasra'ya ilişkin kültürel peyzaj öğeleri ve özellikleri

Kültürel peyzaj öğeleri	Türleri	Yapı adı	Dönemi	Bulunduğu konum	Mevcut durum	Adet
İdari yapılar	Mektep Müze	Eski Bahriye Mektebi (Yeni Müze Binası)	Osmanlı Dönemi	Kum Mahallesi	Müze	1
Kültürel yapılar	Köprü Merdiven Tiyatro Gymnasium	Kemere Köprüsü	Bizans Dönemi	Kaleiçi-Boztepe bağlantısı	Kullanımda, araç ve yaya geçişi	5
		Bazilika (Bedesten)	Roma Dönemi	Bedesten mevkii	Büyük ölçüde tahribata uğramış	
		Antik tiyatro	Roma Dönemi	Aya Yorgi Tepesi	Mezarlık ve büyük ölçüde tahribata uğramış	
		Kale içi taş merdivenler	Bizans-Osmanlı Dönemi	Kaleiçi Mahallesi	Kullanımda	
Askeri yapılar	Kale Suru Kale Burcu Kale Kapısı	Kale burçları Kale iç sur duvarları Kale dış sur duvarları Kale kapısı	Bizans-Cenova Dönemi	Kaleiçi Mahallesi ve Boztepe Mahallesi	Kısmen tahribata uğramış	27
Endüstriyel ve ticari yapılar	Hamam İskele Rıhtım	Antik rıhtım	Antik Dönem	Küçük Liman	İşlevini yitirmiş durumda	5
		Osmanlı hamamı	Osmanlı Dönemi	Kum Mahallesi	Günümüzde metruk halde	
		Şehir hamamı	Osmanlı Dönemi	Kum Mahallesi	Konut, ticari	
Dinsel yapılar	Cami Kilise Mabet	Fatih Camii (Eski kilise)	Bizans Dönemi	Kaleiçi Mahallesi	Camii ve korunmuş durumda	4
		Aziz Nikola Kilisesi (Küçük kilise)	Bizans Dönemi	Kaleiçi Mahallesi	Kültür Sanat Evi olarak kullanımda	
		Poseidon Mabedi Kilise (Manastır)	Roma Dönemi	Boztepe Mahallesi (Akropol)	Büyük ölçüde tahribata uğramış, kalıntılar mevcut	
Sivil mimarlık örneği	Konut Konak Lojman	Ethem Ağa Konağı	Osmanlı Dönemi	Kum Mahallesi	Konut, korunmuş durumda	22
		Ali Uysal Evi	Osmanlı Dönemi	Boztepe Mahallesi	Konut, korunmuş durumda	
		Sağır Osmanların Evi	Osmanlı Dönemi	Kum Mahallesi	Konut, ticari	
		Mustafa Sertel Evi	Osmanlı Dönemi	Kum Mahallesi	Konut	
		Yaşar Denizer Evi	Osmanlı Dönemi	Kaleiçi Mahallesi	Konut, ticari	
		Mesut Zırtıl Evi	Osmanlı Dönemi	Büyük Liman	Konut	
		Kaymakamlık Konutu	Osmanlı Dönemi	Kaleiçi Mahallesi	Konut	
Kalıntılar	Duvar Kalıntısı Yapı Su Kanalı	Antik Su Kanalı (Horhor Deresi)	Roma Dönemi	Kum Mahallesi	Kısmen görünür, bazı bölümler kayıp	15
		Boztepe Teras Duvarı	Bizans-Cenova Dönemi	Boztepe	Kalıntı halinde	
		Antik Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Kum Mahallesi	Kalıntı halinde	
					TOPLAM	**79**

Şekil 3. Amasra'da yer alan kültürel peyzaj öğelerinden örnekler (Orijinal 2025)

Kültürel Peyzaj Kriterlerinin Belirlenmesi

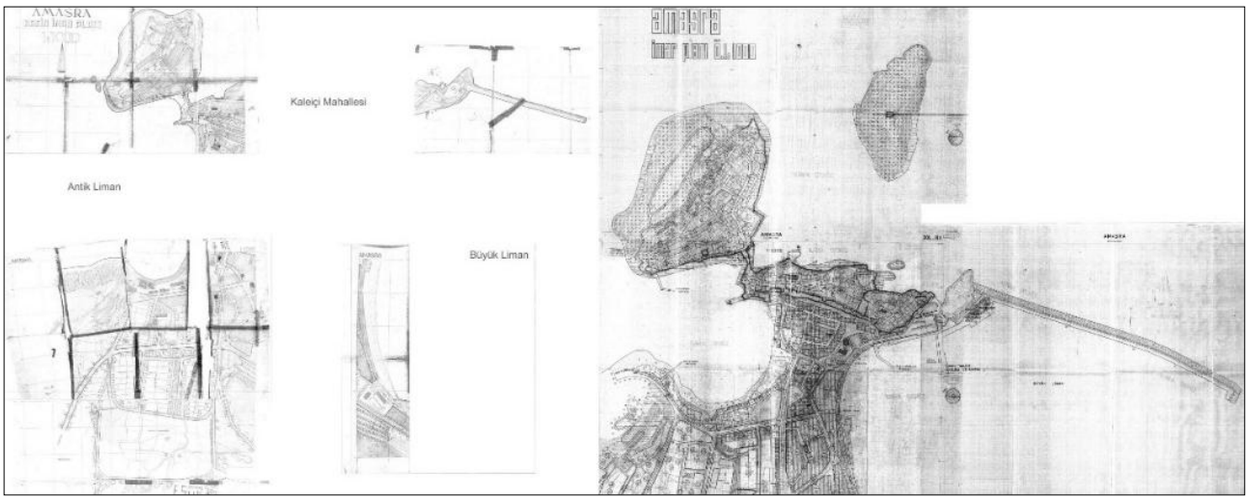
Kültürel peyzaj kriterlerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası literatür çalışmaları (Arkun 2012, Cengiz ve ark. 2018, Bozkurt 2022, Yang 2022, Eliasson ve ark. 2023, Zhao ve Binti Che Amat 2025), UNESCO'nun kültürel peyzajlara ilişkin değerlendirme yaklaşımı ve ICOMOS'un kültürel önem çerçevesi göz önünde bulundurulduğunda, Amasra'nın kültürel peyzajı estetik, sanatsal, tarih ve arkeoloji, bilimsel, sosyal ve kimlik değerleri açısından değerlendirilmiştir.

Kentleşmenin Etkisi Altında Amasra'nın Kültürel Peyzaj Değişimi

Koruma Kararları Öncesi Plan Çalışmaları

Amasra'nın ilk uygulama imar planı incelendiğinde; 1956 yılında Nafia Vekâleti tarafından onaylanmıştır. Plan, Boztepe ve Kaleiçi'nde düşük yoğunluklu konut alanlarını, liman çevresinde ise turizm odaklı kullanımları öngörmüştür. Bedesten çevresi korunmuş, çekiciler çarşısı ticari bölge olarak tanımlanmıştır. 1959 ve 1968 tarihli kadastral ve hali hazır planlar ile sonraki güncellemeler (2010, 2013), Amasra'nın mekânsal değişim sürecini belgeleyen temel plan verilerini oluşturmuştur (Amasra Belediyesi 1970, Yıldırım 2014). *1970 tarihli imar planında*, Amasra'nın arkeolojik ve tarihi dokusunu korumaya yönelik önemli kararlar alınmıştır. Planda, tescilli ve korunması öngörülen arkeolojik alanlar sınırlandırılmış; Boztepe ve Kaleiçi gibi kültürel peyzaj değeri yüksek konut alanlarında yapı yüksekliği ve gabarilere ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Büyük Liman ve Çekiciler Çarşısı çevresinde iki katlı, Küçük Liman'da ise üç katlı yapılaşmalara izin verilmiştir. Ayrıca surlar, kilise kalıntıları, hamamlar, camiler ve bedesten gibi kültürel miras öğeleri "korunması gerekli anıt" olarak tanımlanmıştır. Bu plan, Amasra'nın kültürel peyzajının korunmasına yönelik ilk sistematik yaklaşımlardan birini temsil etmektedir (Yıldırım 2014). *1971 tarihli revizyon imar planında*, Çekiciler Çarşısı ile Büyük Liman arasındaki bölgede yapılaşma koşulları yeniden düzenlenmiş; mevcut iki katlı bitişik nizam yapılaşmaların üç kata çıkarıldığı belirlenmiştir (Amasra Belediyesi 1971, Yıldırım

2014). Bu değişiklik, Amasra'nın kıyı kesimlerinde yoğunluk artışını teşvik ederek kültürel peyzaj dokusunda morfolojik bir dönüşüme zemin hazırlamıştır. Amasra'ya ilişkin 1956 ve 1970 yıllarına ait İmar Planları Şekil 4'te sunulmuştur.

a. 1956 yılı kesin imar planı (Yıldırım 2014) b. 1970 yılı imar planı (Yıldırım 2014)

Şekil 4. Amasra'ya ilişkin 1956 ve 1970 yıllarına ait imar planları

1970 plan kararlarında öngörülen koruma ilkeleri, Amasra'nın tarihsel dokusunu sürdürmeye yönelik önemli bir çaba olmakla birlikte, sonraki on yıllarda yaşanan turizm odaklı kentleşme baskısı nedeniyle uygulamada sınırlı kalmıştır. Özellikle, 1970'lerden 2025'e kadar uzanan süreçte Büyük Liman çevresinin, alçak yoğunluklu kıyı yerleşiminden, kentsel yoğunluğun ve kat yüksekliğinin belirgin biçimde arttığı bir morfolojik dönüşümü bu değişimin somut bir kanıtıdır (Şekil 5). Bu dönüşüm kentin doğal topoğrafyası, silüeti ve kültürel peyzaj kimliği üzerinde baskı yaratmıştır.

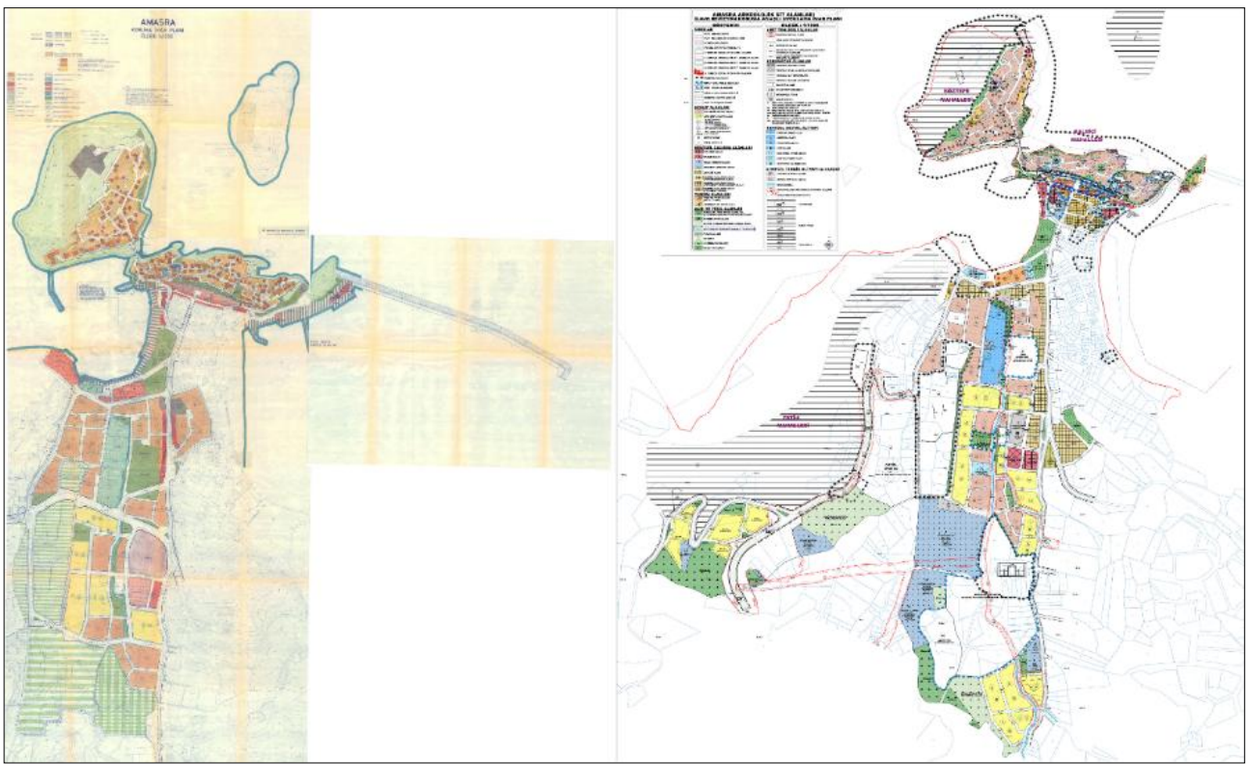

a. 1970 yılı kent dokusu (Amasra Belediyesi 2025) b. 2025 yılı kent dokusu (Amasra Belediyesi 2025)

Şekil 5. 1970'lerden günümüze Büyük Liman ve çevresinde meydana gelen mekânsal değişim

Koruma Kararları Sonrası Plan Çalışmaları

1986 tarihli imar planı incelendiğinde, koruma-kullanma dengesi ön plana çıkarılmış; arkeolojik ve doğal sit alanlarında yapılaşma talepleri sınırlandırılmış, madencilik kaynaklı nüfus artışının kent dokusu üzerindeki baskısının azaltılması hedeflenmiştir. Bu süreçte Kaleiçi ve Boztepe'deki sivil mimari karakterin korunması, limanlardaki çevresel kirlenmenin önlenmesi ve yerleşimin topoğrafyaya uygun biçimde yayılması temel planlama ilkeleri olarak benimsenmiştir (Amasra Belediyesi 1986, Yıldırım 2014). *1988 tarihli imar planında*, 1986 tarihli "Amasra Kasabası Tarihi Çevre Koruma Planlaması Sözleşmesi"ne dayanarak hazırlanan ve *1988* yılında onaylanan *Amasra Doğal, Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanları Koruma Amaçlı İmar Planı*'na göre, kentsel doku ile arkeolojik mirasın korunmasına yönelik bütüncül bir planlama anlayışını ortaya koymuştur. Plan, Boztepe ve Kaleiçi Mahallelerinin geleneksel mimari dokusunu koruma altına alırken, bu alanların gerisinde yer alan arkeolojik sit bölgelerinde yapılaşmayı sıkı denetim altına alındığı vurgulanmıştır (Şekil 6).

a. 1988 Yılı Koruma İmar Planı b. 2025 yılı İmar Planı

Şekil 6. Amasra'ya ilişkin 1988 ve 2025 yıllarına ait İmar Planları (Amasra Belediyesi 2025)

Ancak, plan kararlarının uygulanma sürecinde kentsel büyüme dinamikleri ve nüfus artışı, koruma ilkeleri üzerinde önemli baskılar oluşturmuştur. Özellikle Boztepe'de yer alan ve sivil mimarlık örneklerinden Ali Uysal Evi, zaman içinde fiziksel ve görsel peyzaj bağlamında yoğun kentleşme baskısına maruz kalmıştır. Bu tescilli yapının çevresine, özgün mimari doku ve ölçekle uyumlu olmayan yeni yapıların inşa edilmesiyle alanın geleneksel karakterin giderek zayıflamış olması bu baskının somut göstergelerinden biridir (Şekil 7). Dolayısıyla bu durum, koruma planının öngördüğü "bütüncül planlama" anlayışının aksine, uygulama aşamasında kentleşme baskısı karşısında özgün çevresel bağlamını ve peyzaj bütünlüğünü büyük ölçüde yitirmiştir.

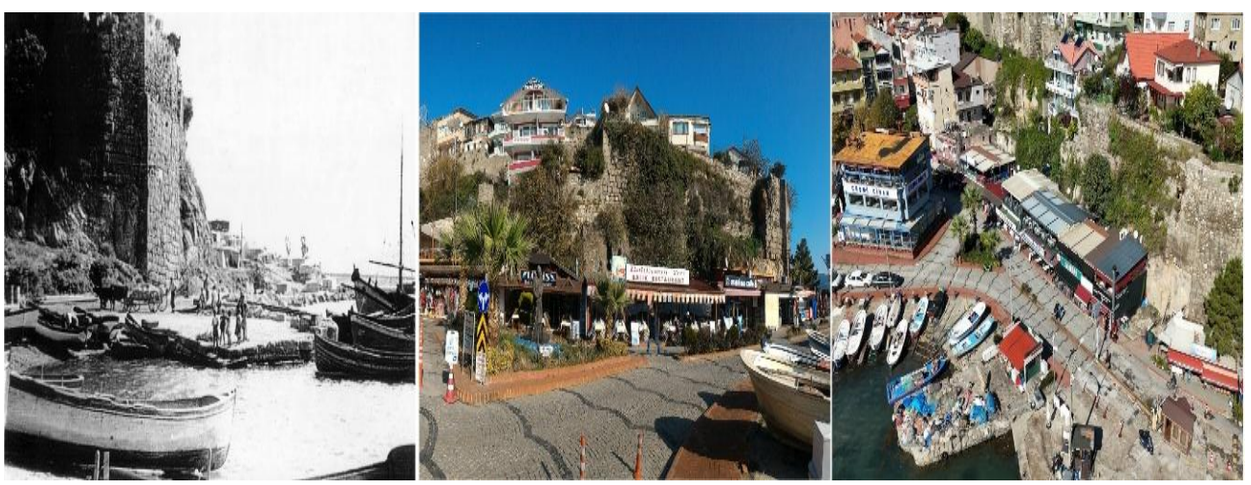

a. 1950'ler (Amasra Belediyesi 2025) b. 2015 yılı (Orijinal 2016) c. 2025 yılı (Orijinal 2025)

Şekil 7. Sivil mimarlık örneklerinden Ali Uysal Evi ve çevresinin yıllar içerindeki değişimi

Amasra'nın Belirlenen Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Analizi

Amasra, Karadeniz kıyısında stratejik bir konumda yer alması nedeniyle tarih boyunca farklı birçok uygarlıkların etkisine açık olmuş ve bu çok katmanlı geçmiş, kentin kültürel peyzajını biçimlendirmiştir. Bu bağlamda alan estetik açıdan değerlendirdiğinde, özellikle Amasra Kale surları ve yakın çevresi, tarihsel doku ile kültürel peyzaj arasındaki uyumun belirgin biçimde hissedildiği özgün bir estetik değere sahiptir. 20. yüzyılın başlarında yapılaşmanın yok denecek kadar az olması nedeniyle kale surları ile kıyı bandı arasında yüksek görsel geçirgenlik sunmakta ve özgün bir siluet bütünlüğü açık şekilde korunmaktaydı. Ancak, 2015 yılına gelindiğinde kıyı boyunca ortaya çıkan tek katlı ve küçük ölçekli yapılar, tarihi morfolojiyi tamamen bozmasa da görsel rekabet yaratan bir geçiş dönemi oluşturmuştur. 2025 yılı verileri ise çok katlı, düzensiz ve kaçak yapılaşmanın artmasıyla kıyı bandında heterojen ve ölçek aşımı taşıyan bir doku ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu yapılaşma, kale surları ve burçlarının görünürlüğünü büyük ölçüde maskelemiş; kültürel peyzajın estetik değerlerini, siluet bütünlüğünü ve tarihi kimliğini belirgin biçimde zedelemiştir. Bu üç dönem birlikte değerlendirildiğinde, Amasra'nın özgün peyzaj karakterinin giderek aşındığı görülmektedir (Şekil 8). Bu durum, UNESCO potansiyeli açısından algısal, estetik ve kimlik temelli ciddi riskler yaratmaktadır.

a. 20. yy başları (Amasra Belediyesi 2025) b. 2015 yılı (Orijinal 2016) c. 2025 yılı (Orijinal 2025)

Şekil 8. Yıllar içerisinde Kale sur ve çevresinde meydana gelen değişim

Kentin kültürel peyzajında önemli estetik ve kimlik değerleri taşıyan bir diğer unsurlar da tarihi hamam yapılarıdır. Ancak zaman içerisinde artan kentleşme baskısı, bu yapıların da çevresel ve görsel bütünlüğünü ciddi biçimde zedelemiştir. Eski Türk Hamamı'nın gerek cephe düzenine yapılan müdahaleler gerekse çevresinde hızla artan ticari dönüşüm sonucunda *estetik* değerinde belirgin bir bozulma yaşandığı tespit edilmiştir. Geleneksel mimari karakteriyle uzun yıllar boyunca sokak siluetinin önemli bir bileşeni olan yapı, restorasyon sonrasında fiziksel olarak yenilenmiş görünmesine karşın, özgün kimliğini tanımlayan oran, malzeme ve cephe bütünlüğünü büyük ölçüde yitirmiştir. Bununla birlikte, kentsel büyüme eğilimlerinin yarattığı kentleşme baskısı sonucu çevrede inşa edilen çok katlı ve modern yapılar, hamamın tarihi doku içerisindeki ölçek ve siluet uyumunu zayıflatmış; estetik algısının heterojen ve baskın modern çevrede giderek silikleşmesine yol açmıştır (Şekil 9).

a. 1960'lar (Amasra Belediyesi 2025) b. 2025 yılı (Orijinal 2025)

Şekil 9. Türk Hamamı ve çevresinin yıllar içerindeki değişimi

Osmanlı Hamamı 2005-2025 yılları arasındaki değişimi estetik açıdan değerlendirildiğinde ise; kontrolsüz kentsel büyüme ve turizm baskısı, Osmanlı Hamamı'nın görsel bütünlüğünü ve anıtsal etkisini tahrip etmiştir. Plansız yapılaşma ve ticari kaygılarla mekâna yığılan niteliksiz eklentiler (dev tabelalar, tenteler, büfeler), tarihi taş dokunun özgün estetiğini maskeleyen yoğun bir görüntü kirliliği yaratmıştır. Sonuç olarak, kültürel peyzajın en temel estetik kriteri olan "algılanabilirlik" yitirilmiş; tarihi yapı, çevresindeki ticari kaosun gölgesinde kalarak kentsel siluetten silinmiştir (Şekil 10).

a. 2005 yılı (Yıldırım 2014) b. 2014 yılı (Orijinal 2016) c. 2025 yılı (Orijinal 2025)

Şekil 10. Osmanlı Hamamı ve çevresinin yıllar içerindeki değişimi

Sanatsal açıdan değerlendirildiğinde, Amasra'da özellikle Osmanlı dönemine ait birçok anıtsal ve sivil yapı, dönemin sanat anlayışını yansıtarak alanın sanatsal değerini koruduğu gözlemlenmiştir. Geleneksel konut mimarisinde görülen ahşap oymacılığına dayalı ince bezemeler, bağdadi ve ahşap hatıllı cephe düzenlemeleri, cumbalar ve bunları taşıyan el işçiliği

ahşap konsollar ile bodrum kat, söve ve girişlerde kullanılan yöresel taş işçiliği, kentin özgün estetik karakterini belirleyen temel sanatsal öğeler arasında yer almaktadır. Bu öğeler yapı ölçeğinde ve sokak dokusunda biçimsel değerler açısından özgün örnekler teşkil etmektedir. Ancak zamanla artan kentleşme baskısı, bu estetik uyumu zayıflatmış; kentsel siluet ve kültürel peyzaj arasındaki görsel bütünlük bozulmuştur.

Buna karşın korunmuş bazı yapıların (hamam, cami, kale surları) varlığı, Amasra'nın sanatsal kimliğinin tümüyle kaybolmadığını göstermektedir. Tarihi ve arkeolojik açıdan Amasra, bulunduğu coğrafyanın da etkisiyle tarihsel süreç boyunca çeşitli uygarlıkların ardışık yerleşimlerine sahne olmuş, bu durum kentin çok katmanlı bir tarihi ve mekânsal dokuya sahip olmasını sağlamıştır (Yıldırım 2014). Kale surları, camiler, hamam ve sivil yapılar bu sürekliliğin somut örnekleridir. Ayrıca, arkeolojik bir potansiyele de sahip olan Amasra, kale ve antik liman kalıntıları ile Osmanlı dönemi altyapı izleri gibi önemli tarihi ve arkeolojik değerleri bu birikimi göstermektedir.

Fakat, kontrolsüz kentleşme ve yapı yoğunluğu, bu tarihsel sürekliliğin okunabilirliğini zorlaştırdığı da yadsınamaz bir gerçektir. Bilimsel açıdan Amasra kıyı alanı, tarih boyunca jeomorfolojik, ekolojik ve coğrafi özellikleriyle özgün bir yerleşim örneği sunmuştur. Bu yönüyle Amasra, kültürel peyzaj, koruma bilimi ve kentsel tarih disiplinleri açısından araştırma ve inceleme için çok boyutlu bir laboratuvar işlevi görmektedir. Uydu görüntüleri, arazi çalışmaları ve haritalama teknikleri aracılığıyla kentleşme baskısının peyzaj üzerindeki etkileri ölçülebilmekte, sürdürülebilir koruma ve planlama modellerinin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çok boyutlu değerler bütünlüğü, Amasra'nın hem tarihi mirasın korunması hem de kültürel peyzaj yönetimi açısından ulusal ve uluslararası ölçekte önemini ortaya koymaktadır. Sosyal değer açısından Amasra, tarih boyunca balıkçılık, deniz ticareti ve toplumsal etkileşim odaklı bir yerleşim karakterine sahip olmuştur. Bu yönüyle, yerel halkın geleneksel yaşam biçimleri, balıkçılık, el sanatları ve toplumsal etkileşimleriyle kent kimliğini güçlendirmekte ve tarihi peyzaj ile yaşayan kültür arasındaki ilişkiyi somutlaştırmaktadır.

Günümüzde artan turizm ve ticari faaliyetler, bölgeye ekonomik canlılık kazandırmış ve kamusal alan kullanımını çeşitlendirmiş olsa da nüfus artışı ve mekânsal yoğunluk, geleneksel yaşam biçimlerini değiştirmiş; yerel kimlik ve toplumsal aidiyet duygusunu zayıflatmıştır. Tüm bu değerlerin birleşimi olarak, Amasra antik kenti kimlik değeri açısından değerlendirildiğinde; Kaleiçi ve Boztepe'nin tarihsel süreç içinde yerleşime konu olması, alan için önemli bir kimlik değeri oluşturmaktadır. Özellikle Kale, Çekiciler Çarşısı ve tarihi konut dokusu önemli bir kültürel kimlik taşımaktadır. Ancak 1970'li yıllardan itibaren başlayan kentleşme ve 1976 koruma kararına rağmen uygulama eksiklikleri, nüfus artışı ve madenciliğin etkisi, tarihi doku ile uyumsuz yapılaşmayı beraberinde getirmiştir (Yıldırım 2014).

Bu durum, kültürel dokunun bozulmasına ve beraberinde kimlik değerinin zayıflamasına neden olmuştur. Amasra'nın geleneksel olarak düşük yoğunluklu ve organik bir yerleşme formuna sahip olan kıyı dokusu ise, son yıllarda giderek artan kentleşme baskısı ile yüksek katlı modern konut bloklarının oluşturduğu sert bir kentsel duvar etkisiyle doğal topoğrafya ve kıyı hattı arasındaki görsel sürekliliğini kaybetmiştir. Bu değişim yalnızca sahil boyunca uzanan konut dokusunu değil, kıyı alanlarında yer alan liman yapıları, mendirekler ve çevresindeki kültürel miras unsurlarını da etkilemiş; limanın tarihsel işlevi, mekânsal algısı ve kıyı peyzajıyla kurduğu bütüncül ilişki modern yapı baskısı altında zayıflamıştır. Yoğun ve baskın yapılaşma modeli, kıyı peyzajının doğal okunabilirliğini azaltarak kentin estetik değerlerinde bozulmaya yol açmaktadır (Şekil 11).

Bu bulgular, kentleşme baskısı altında kültürel peyzaj değişimini ele alan önceki çalışmalarla (Bozkurt 2021, Nunta ve Sukolratanametee 2015, Ziemeļniece ve ark. 2022) ortak bir çerçeve sunmaktadır. Antrop (2004), Bozkurt (2021) ile Ziemeļniece ve ark. (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, kültürel peyzajların hızlı kentleşme, turizm baskısı ve sosyo-ekonomik dönüşümler nedeniyle kimlik, estetik ve sosyal değerler açısından değişime uğradığı sıklıkla vurgulanmaktadır. Amasra özelinde gerçekleştirilen bu çalışma da benzer şekilde, tarihi ve kültürel dokunun giderek zayıfladığını göstermektedir.

a. 20. yy ortaları (Amasra Belediyesi 2025) b. 2025 yılı (Amasra Belediyesi 2025)

Şekil 11. Amasra kıyı dokusu ve yerleşimlerin yıllar içerindeki değişimi

Çalışma, kültürel peyzajındaki değişimlerin yalnızca fiziksel değişim değil, sosyal işleyiş, kimlik, estetik değer ve peyzaj bütünlüğü gibi çok boyutlu etkiler ürettiğini ortaya koymuştur. Bu çalışma, literatürdeki birçok çalışmadan farklı olarak, kültürel miras alanlarını fiziksel özelliklerinin yanı sıra UNESCO'nun kültürel peyzajlara ilişkin değerlendirme yaklaşımı ve Burra Tüzüğü ile uyumlu olarak tarihsel özellik, kültürel kimlik ve çevresel ilişkileriyle birlikte çok katmanlı nitelikleriyle değerlendirilmesiyle ayrışmaktadır.

Yıldırım (2014), Amasra'daki tarihi kent dokusunun bozulmasının temel nedenlerini; koruma bilinci eksikliği, turizm baskısı ve kurumsal-planlama yetersizlikleri olarak açıklamıştır. Benzer şekilde, Udeaja ve ark. (2020) kültürel peyzajın sürdürülebilir korunabilmesi için toplumsal katılım ve farkındalığın kritik önemine dikkat çekmiştir Francini ve Rozochkina (2024) ile Wang ve Gu (2020) ise, Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL) yaklaşımının kültürel miras ile kentsel gelişim süreçleri arasında denge kurulmasına olanak tanıyan etkili bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında uygulanan metodoloji ile Amasra'nın kültürel peyzaj öğeleri sistematik olarak envanterlenmiş ve kentleşme baskısı altında kültürel peyzajın tarihsel, arkeolojik, sosyal, bilimsel, estetik, sanatsal ve kimlik boyutları açısından geçirdiği değişimler analiz edilmiştir. Değerlendirme bulguları, Amasra'nın tarihi liman dokusu, kale ve sur yapıları ile bütünleşik özgün yerleşim yapısının, zengin kültürel mirasına rağmen, kentsel büyüme eğilimleri, plansız yapılaşma ve turizm faaliyetlerinin yarattığı kentleşme baskısı altında önemli ölçüde değişim göstermektedir.

Özellikle kentin tarihi kimliği, sosyal-kültürel işlevleri ve görsel peyzaj karakteri kısmen bozulmuş; geleneksel tarihi konutlar ve sokak dokusunun önemli bir kısmı modern yapılaşma ve kıyı dolgu faaliyetleri nedeniyle özgün form ve bütünlüğünü yitirmiştir. Tüm bu sonuçlar, mevcut koruma ve yönetim önlemleri, alanın tarihi ve kültürel bütünlüğünü koruma açısından yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Amasra'nın kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir biçimde korunabilmesi için tarihi yapıların çevresel ve peyzaj bağlamlarıyla birlikte ele alınması, kentsel planlama ve peyzaj yönetim stratejilerinin güçlendirilmesi ve geleneksel kent kimliğinin korunmasına yönelik bütüncül müdahale modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, Amasra'ya yönelik kentleşme baskılarının kültürel peyzaj üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve buna yönelik stratejiler geliştirilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Amasra'ya yönelik kentleşme baskılarının kültürel peyzaj üzerindeki etkileri ve stratejiler

Tematik alan	Sorun/Etki	Önerilen strateji/Çözüm
Yasal ve yönetsel mekanizmalar	Etkili mevzuat ve planlama eksikliği, kültürel mirasın korunmasında önemli bir engel oluşturmaktadır.	Koruma-planlama süreçlerinde yasal ve yönetsel mekanizmalar güçlendirilmeli, denetim sistemleri etkinleştirilmelidir.
Toplumsal farkındalık ve katılım	Yerel toplulukların kültürel mirasa olan ilgisi ve katılımı azalmaktadır; bu durum koruma çabalarının başarısız olmasına neden olmaktadır.	Toplumsal farkındalık artırılmalı, yerel halk ve sivil toplum koruma süreçlerine aktif olarak dâhil edilmelidir.
Dijitalleşme ve teknolojik yenilikler	Kentleşme baskısı altında kültürel miras hızla kaybolma riskiyle karşı karşıyadır.	CBS, uydu görüntüleri ve 3B modelleme gibi teknolojilerle kültürel peyzaj izlenmeli ve dijital arşivleme yapılmalıdır.
Bütüncül ve katılımcı yaklaşımlar	Koruma politikaları parçalı ve kısa vadeli yaklaşımlar içermektedir.	Kültürel mirasın korunması politikaları, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (özellikle 11.4) ile uyumlu biçimde yerel kalkınma planlarına entegre edilmelidir.
Eğitim ve kapasite geliştirme	Koruma süreçlerinde uzman personel ve teknik bilgi eksikliği bulunmaktadır.	Kültürel peyzaj yönetimi alanında eğitim, seminer ve kapasite geliştirme programları uygulanmalıdır.
Finansal ve ekonomik teşvikler	Kültürel miras alanlarında koruma projeleri için kaynak yetersizliği görülmektedir.	Hibe programları, teşvik fonları ve kültür temelli sürdürülebilir turizm modelleri desteklenmelidir.
İzleme ve değerlendirme sistemleri	Değişim süreçleri düzenli olarak izlenmediği için riskler geç fark edilmektedir.	Risk haritaları ve performans göstergeleri oluşturularak düzenli izleme mekanizmaları kurulmalıdır.

Araştırma Sorusuna İlişkin Genel Bir Değerlendirme

Artan kentsel büyüme eğilimleri, plansız yapılaşma ve turizm faaliyetlerinin oluşturduğu kentleşme baskısı, Amasra'nın UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan kültürel peyzaj değerleri üzerinde gerek fiziksel gerekse de sosyo-kültürel düzeyde derin ve çok katmanlı değişimlere yol açmaktadır. Özellikle çok katlı yapılaşma, bitişik nizam bloklar, kıyı dolgu faaliyetleri ve turizm odaklı mekânsal müdahaleler, kentin tarihi siluetini kesintiye uğratmakta; geleneksel konut dokusu, organik sokak ağı ve tarihi liman alanı gibi özgün morfolojik bileşenlerde bütünlük kaybına neden olmaktadır. Bu süreç, kültürel peyzajın temel nitelikleri olan estetik değerler, mekânsal süreklilik, oran-ölçek dengesi, topoğrafya ile uyum gibi parametrelerin bozulmasına yol açmakta; sahil şeridi, tarihi merkez ve liman çevresinde "modern mimari baskısının" belirginleştiği heterojen bir kentsel doku ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca liman, sur, köprü ve dini yapılar gibi kültürel miras unsurları, artan yapı yoğunluğu ve turizm baskısıyla görsel algı ve çevresel taşıma kapasitesi açısından tehdit altına girmiştir.

Bu mekânsal baskıların ötesinde, kentleşme sürecinin kültürel peyzajın toplumsal ve kimliksel boyutlarını da dönüştürdüğü görülmektedir. Geleneksel yaşam pratiklerinin zayıflaması, ticaret ve turizm odaklı işlevsel dönüşüm, mevsimsel nüfus değişimleri ve yerel topluluğun kültürel mirasa katılımının sınırlı kalması, Amasra'nın sosyal peyzaj dinamiklerinde kırılmalara yol açmaktadır. Böylece kültürel peyzajın gerek maddi unsurları (yapılar, sokak dokusu, liman morfolojisi) gerekse manevi bileşenleri (yer kimliği, kültürel süreklilik, toplumsal hafıza) eş zamanlı olarak baskılanmakta; Amasra'nın özgün kent kimliği parçalanmış ve dönüşebilir bir nitelik kazanmıştır.

Tüm bulgular, mevcut koruma-planlama mekanizmalarının bu hızlı değişim karşısında yetersiz kaldığını; kentin Dünya Mirası değerlerini koruyabilmesi için bütüncül, katılımcı ve peyzaj temelli koruma stratejilerinin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak, Amasra'nın kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir biçimde korunabilmesi, kentleşme

baskısının yarattığı çok boyutlu etkileri dikkate alan, bütüncül, katılımcı ve uzun vadeli bir koruma-yönetim yaklaşımının hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKÇALAR

Aksu GA, Tağıl Ş, Musaoğlu N, Canatanoğlu ES, Uzun A (2022) Landscape ecological evaluation of cultural patterns for the İstanbul urban landscape. *MDPI*. 14(23). https://doi.org/10.3390/su142316030

Altuntaş A (2023) Sustainability and heritage conservation in landscape architecture: the case of Knidos, Muğla. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture,* 2(2):105-121. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3532173

Amasra Belediyesi (1970) Amasra Koruma İmar Planı (Ölçek: 1/1000) ve Raporu [Arşiv Belgesi]. Amasra Belediyesi Arşivi, Erişim Tarihi: 06.10.2025.

Amasra Belediyesi (1971) Amasra Revizyon İmar Planı (Ölçek: 1/1000) ve Raporu [Arşiv Belgesi]. Amasra Belediyesi Arşivi, Erişim Tarihi: 06.10.2025.

Amasra Belediyesi (1986) Amasra İmar Planı Ölçek (1/1000) ve Raporu [Arşiv Belgesi]. Amasra Belediyesi Arşivi, Erişim Tarihi: 06.10.2025.

Amasra Belediyesi (2025) Amasra Arkeolojik Sit Alanları İlave-Revizyon Koruma Amaçlı İmar Planı: Araştırma Raporu. Bartın, Türkiye, Erişim Tarihi: 06.10.2025.

Amasra Müze Müdürlüğü (2017) Amasra Tarihsel Gelişim Dönemleri. http://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/amasra-muzesi, Erişim tarihi: 10.07.2017.

Antrop M (2004) Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and Urban Planning*, 67(1-4): 9-26. https://doi.org/10.1016/S0169-2046(03)00026-4

Arkun AK (2012) Ulus tarihi kent merkezi kültürel peyzaj öğelerinin değişimi ve dönüşümü. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.

Aslan S, Kiper P (2016) Kimlik ve bellek sorunu sarmalında kentler: Amasra kenti örneğinde fırsatlar ve tehditlerin değerlendirilmesi. *İdealkent,* 7(20): 881-905. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/466338

Australia ICOMOS (2013) The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance. Australia ICOMOS. http://auralia.icomos.org

Aydemir Ç, Gül A (2024) Kırsal turizm değerlerinin görsel peyzaj kalite analizi ile değerlendirilmesi: Hisarardı Köy (Yalvaç-Isparta) örneği. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 7(1): 1-15. https://doi.org/10.53353/atrss.1298052

Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2011) Bartın Kültür Varlıkları Envanteri. Bartın, Türkiye, Erişim Tarihi: 03.10.2025.

Berberoğlu N (2011) Amasra Koruma Amaçlı İmar Planını Esas Jeolojik-Jeoteknik-Jeofizik Etüt Raporu. Türkiye.

Bozkurt SG (2022) Kentleşmenin Safranbolu (Karabük)'nun kültürel peyzaj değişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Journal of the Institute of Science and Technology,* 12(1): 476-488. https://doi.org/10.21597/jist.977314

Burak N (2021) Amasra kale kenti: Ceneviz ticaret yolundaki Karadeniz surlu yerleşimleri bağlamında değerlendirilmesi ve koruma önerileri. İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı Doktora Tezi, İstanbul.

Cengiz B, Tekdamar DA, Seçkin G (2018) Amasra kalesi ve surlu yerleşim dokusunda kentsel kültürel ve arkeolojik mirasin sürdürülebilir gelişimi. *Bartın University International Journal of Natural and Applied Sciences*, 1(1): 29-42. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/515223

Dinh TD, Pham VM (2020) Studying urban expansion and landscape surrounding monuments for conservation the world cultural heritage in Hue City-view from GIS and remote sensing. In AUC 2019: Proceedings of the 15th International Asian Urbanization Conference, Vietnam. Singapore: Springer Singapore, pp. 317-331. https://doi.org/10.1007/978-981-15-5608-1_25

Eliasson I, Fredholm S, Knez I, Gustavsson E, Weller J (2023) Cultural values of landscapes in the practical work of biosphere reserves. *Land*, 12(3): 587. https://doi.org/10.3390/land12030587

Francini C, Rozochkina T (2024) Cultural heritage and urban development: embracing the historic urban landscape approach. In Cultural Heritage and Development in Fragile Contexts: Learning from the Interventions of International Cooperation in Afghanistan and Neighboring Countries. Cham: Springer Nature Switzerland, pp: 105-113. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-54816-1_7

Fu L, Zhang Q, Tang Y, Pan J, Li Q (2023) Assessment of urbanization impact on cultural heritage based on a risk-based cumulative impact assessment method. *Heritage Science*, 11(1). https://doi.org/10.1186/s40494-023-01024-0

Grgić N, Popović D, Odobašić M, Kuzmanović D (2022) Historical and cultural impact on Banja Luka City (Bosnia and Herzegovina). In International Conference CITAA Cities Identity Through Architecture and Arts. Cham: Springer Nature Switzerland, pp: 187-197. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-48517-6_14

Gülçin D (2020) Kültürel ekosistem hizmetlerinin sosyal medya verileri kullanılarak haritalanması: Datça yarımadası örneği. *Turkish Journal of Forestry,* 21(4): 407-416. https://doi.org/10.18182/tjf.808414

Kabataş E, Kiper T (2021) Kırsal yerleşimlerin doğal ve sosyo-kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesi: Kırklareli Kocayazı ve Kula Köyü örneği. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 11(3): 2328-2341. https://doi.org/10.21597/jist.887921

Kapuci U, Cengiz C (2023) Arkeolojik peyzaj-turizm etkileşimi açısından kentsel kültürel mirasın sürdürülebilirliği: İznik Kenti örneği. *GSI Journals* Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences, 6(1): 186-204. https://doi.org/10.53353/atrss.1216635

Li X, Zhou X, Weng F, Ding F, Wu Y, Yi Z (2024) Evolution of cultural landscape heritage layers and value assessment in urban countryside historic districts: The Case of Jiufeng Sheshan, Shanghai, China. *Heritage Science*, 12(1). https://doi.org/10.1186/s40494-024-01204-6

Liu J, Fang Y, Yan Q, Chen C (2023) Modern zoning plans versus traditional landscape structures: ecosystem service dynamics and interactions in rapidly urbanizing cultural landscapes. *Journal of Environmental Management,* 331: 117315. https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.117315

Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2025) İklim İstatistikleri: Bartın/Amasra İklim Verileri. Türkiye, Erişim Tarihi: 20.09.2025.

Nunta J, Sukolratanametee S (2015) The impact of urbanization on the physical environment of Lamphun's cultural landscape. *The International Journal of Design in Society,* 9(3):1. https://doi.org/10.18848/2325-1328/CGP/v09i03/38562

Ouyang X, Tang L, Wei X, Li Y, Tang L (2021) Spatial interaction between urbanization and ecosystem services in chinese urban agglomerations. *Land Use Policy*, 109. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105587

Pantaloni M, Zucchini M, Zenobi G, Lodolini EM, Marinelli G, Minelli A, Neri D (2025) Sustainable management strategy to preserve Green infrastructure heritage. The traditional landscape of olive trees in the city of Ancona, Italy. *Land Use Policy*, 156: 107603. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2025.107603

Sakaoğlu N (1999) Çeşm-i Cihan Amasra. Tarih Vakfı Yurt Yayınları Yayınevi. 220s, İstanbul.

Shen J, Chou RJ (2021) Cultural landscape development integrated with rural revitalization: a case study of Songkou ancient town. *Land*, 10(4): 406. https://doi.org/10.3390/land10040406

Tekdamar D (2017) Tarihi ve arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği bağlamında kültürel peyzaj koridorlarının planlanması ve tasarımı: Amasra örneği. Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bartın.

Tekdamar K, Beyhan Mİ, Tekdamar DA (2025) Evaluation of urban furniture elements in historic Mardin 1st street in terms of urban identity. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi*, 21(2): 1-18. https://doi.org/10.58816/duzceod.1591368

Tunçer M (2014) Tarihi Çevre Yok Olurken: Amasra, Bergama, Kaş, Uçhisar Örnekleri. Alter Yayınları. 337s. Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (2025) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, İl ve İlçe Nüfusları 2024. TÜİK Veri Portalı, Türkiye, Erişim Tarihi: 20.09.2025.

Udeaja C, Trillo C, Awuah KG, Makore BC, Patel DA, Mansuri LE, Jha KN, Awuah KGB, Makore BCN, Patel D, Jha KN (2020) Urban heritage conservation and rapid urbanization: insights from surat, India. *Sustainability*, 12(6). https://doi.org/10.3390/su12062172

UNESCO World Heritage Centre (2023) Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Paris: UNESCO. https://whc.unesco.org/en/guidelines/

Uzunali A, Acar C (2023) Peyzaj mimarlığında estetik ve estetiğin sayısallaştırılması: karşılaştırmalı bir yöntem önerisi. *Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi,* 5(2): 32-41. https://doi.org/10.56629/paud.1406007

Wang S, Gu K (2020) Pingyao: the historic urban landscape and planning for heritage-led urban changes. *Cities*, 97: 102489. https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102489

Yang J (2022) Cultural site landscape value analysis and research on planning and design. *International Journal of Education and Humanities,* 4(2): 129-132. https://doi.org/10.54097/ijeh.v4i2.1614

Yıldırım B (2014) Antik liman kenti Amasra'nın koruma sorunları ve revitalizasyonu için öneriler. Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Karabük.

Zhao X, Binti Che Amat R (2025) Application and evaluation of traditional garden culture in modern urban landscape design under the context of cultural sustainability. *PLoS One*, 20(5): e0324613. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0324613

Ziemeļniece A, Īle U, Janpavle I (2022) Urban pressures and the process of cultural landscape change. the example of The Lielupe River Valley. *Rigas Tehniskas Universitates Zinatniskie Raksti*, 18(1):148-155. https://doi.org/10.2478/aup-2022-0015